

Barns sexualitet är ett viktigt område på många sätt. Inom förskolan känner man väl till att barnen leker lekar med sexuellt innehåll, att de onanerar och gärna springer nakna. Inställningen till det varierar från person till person men man kan anta att den massiva pedofildebatt som rått i vårt samhälle har lagt locket på allt vad barns sexualitet heter. Egentligen är det konstigt eftersom det, i en förskolemiljö där det pratas om hur barn blir till eller om att det är mysigt att leka doktor när ingen leker med mot sin vilja, troligen är en miljö där det är lättare för ett utsatt barn att berätta för någon om vad som händer. Små barn är lätta att prata sexualitet med, de är inte generade och fördomsfulla. Grundlägger man en öppenhet kring sexualitet när barnen är små behöver det aldrig bli så besvärligt när de blir stora.

Om man ger små flickors kön ett ord med positiv innebörd, till exempel snippa, kan man lägga en grund för stolthet att bära med sig resten av livet.

Sexualiteten har en speciell plats i våra liv, barnens sexualitet kan också vara speciellt svår för förskolepersonal och andra vuxna att prata om och förhålla sig till. RFSU- Malmö har med anslag från Allmänna Arvsfonden drivit ett projekt där syftet har varit att initiera samtal om barns sexualitet i förskolans personalgrupper. Dessa samtal skulle leda till att man inom förskolan skulle bli mer positivt inställd till barns sexualitet, såväl till deras frågor som till deras lekar med sexuellt innehåll.

53 Förskolor i Malmö har haft diskussioner om förskolans förhållningssätt till företeelser som barns onani, barns sexuella lekar och deras nakenspring. Resultaten är upplyftande, projektets syfte har fyllts med råge. Stora förbättringar har skett i personalens kommunikation med varandra efter endast ett besök med föredrag, filmvisning och livliga diskussioner. Det gemensamma, tillåtande förhållningssättet till barns sexualitet har ökat avsevärt.

Trevlig läsning!

Anna Kosztovics
Ordförande i RFSU – Malmö

Rapport om barns sexualitet på 53 förskolor i Malmö

Innehållsförteckning

1. Inledning och syfte
2. Sammanfattning och förslag
3. Metod
4. Enkäter – inledning och bortfall
5. Sammanställning av enkäter och diskussioner i personalgrupper i förskolan
6. Artiklar i tidningar
7. Litteratur

1. Inledning och syfte

Genom mina kontakter med förskolan blev jag för några år sedan medveten om ett ämne som verkade svårt för förskolans personal. Det började med att jag tyckte att det saknades ett ord för flickors kön, men som tiden gick förstod jag att barns sexualitet överhuvudtaget är tabubelagd och svår att prata om. Idén om att personalen skulle kunna förhålla sig till barns uttryck för sexualitet på ett bättre sätt om de pratade med varandra, föddes och blev till ett projekt. Projektets syfte var att initiera samtal i personalgrupper, inom förskolan, kring barns sexualitet. Genom att öppet diskutera barnens uttryck för sexualitet kan man tillsammans lära sig att hantera och bekräfta den. Att inte bekräfta barns sexualitet innebär att skambelägga, inte bara barnets kropp och sexualitet utan hela barnet eftersom barn har svårt att skilja på om det de gör just nu är fel eller om hela deras person är fel

Att sexuella övergrepp debatteras mycket har lett till åtstramning med exempelvis nakenhet och sexualundervisning, vilket i sin tur kan göra det svårare för ett utsatt barn att försöka berätta vad det varit med om.

Den sexuella socialiseringen börjar tidigt. Samma förhållande gäller blygsel och skam, därför bör vi också passa på att prata med barnen på ett enkelt sätt när de är små. På så sätt kan barnen få en positivare syn på sexualitet tidigt i livet. Under projektet har jag pratat med många av de 397 förskolearbetare som är med i enkätundersökningen. För de flesta är både barns sexuella lekar och barns onani kända företeelser som inte behöver förklaras. Erfarenheten säger mig dock att dessa uttryck kan väcka motstridiga känslor, därför vill jag förklara dem. Barns sexuella lekar handlar ofta om att leka ”doktor”, ”mamma, pappa, barn” eller att gå på toaletten ihop och klä av sig, titta och känna på varandras kroppar. När barn leker doktor kan det till exempel ingå att pussa snoppen så att den blir frisk från febern. Leker barn ”mamma, pappa, barn” eller ”storebror, lillasyster och mamma” vill man kanske klä av sig för att barnen först och främst ska födas. Barns sexuella lekar förekommer överallt där barn får leka ifred. De leker, upptäcker och njuter av beröringar. I sexuella lekar, som i alla andra lekar, ska vuxna naturligtvis vara observanta på om någon är med i leken mot sin vilja.

Barns onani kallar jag det som är ett rytmiskt stimulerande av könet. Ett vanligt sätt för barn att onanera är att gnida sig mot ett kramdjur, pinnen mellan benen på barnstolar eller något annat. Orgasmer hos barn kommer olika tidigt i livet. En del barn onanerar andra barn gör det inte men de allra flesta rör sina kön för sexuell sti-

mulering emellanåt. Man kan bekräfta barns sexualitet genom att låta dem undersöka sig själva och varandra i fred, även ett bekräftande leende kan vara till hjälp. Tvångsmässig onani finns bland barn. Den brukar vara ett uttryck för otrygghet på något plan och bör bemötas som just ett otrygghetsproblem.

Följande rapport är skriven som resultatredovisning på projektet "Barns sexualitet" som drivits med medel från Allmänna arvsfonden i RFSU- Malmös regi.

2. Sammanfattning och förslag

Under ett års tid har 53 förskolepersonalgrupper besökts. På varje förskola har jag gett en föreläsning, haft diskussioner och visat en film om barns sexualitet för personalen. Innan dessa diskussionstillfällen har personalen anonymt fått fylla i en enkät. Två till tre månader senare har de fått fylla i en likadan enkät. Rapporten består av jämförelser i enkätsvaren innan och efter diskussionstillfällena, samt en redovisning av vad som diskuterats vid diskussionsträffarna.

Sammanfattning av enkätsvaren:

De flesta frågorna i enkäten handlar om personalens inställning till barns nakenhet, barns onani, barns sexuella lekar och i fall man har ett gemensamt förhållningssätt till dessa företeelser. På frågorna om varje enskild personal tycker att onani och sexuella lekar är normalt bland förskolebarn har mellan 70 och 80 % svarat ja, både före och efter diskussionstillfället.

Genomsnittlig på övriga frågor, som handlar om det gemensamma förhållningssättet på förskoleavdelningen, är en 20 % ökning av att man är mer positivt inställd till barns sexualitet, på den andra enkäten än på den första., Till exempel ökar "gemensamt förhållningssätt till onani" från 34 % till 57 %. Motsvarande siffror visar sig i resten av frågorna också.

Siffrorna visar att inställningen till barns sexualitet till största del är öppen och positiv. Problemet är att man har svårt att förhålla sig till barns sexualitet eftersom man tycker att det är svårt att tala om det. I enkätsvaren ser man att det är fullt möjligt att komma fram till gemensamma förhållningssätt inom förskolan om man pratar med varandra om barns sexualitet.

Förutom att öppna upp för samtal kring barn sexualitet var ett av målen med projektet att etablera ett ord för flickors kön. Det ord som inom projektet valdes var "Snippa" (se bil 2. Artikel i tidningen Ottar). Ca hälften av de förskolor som besöktes försöker nu att använda detta ord. "Snippa" har också kommit med i Svenska språknämndens nyordlista.

Huvudsakliga slutsatser dragna ur diskussioner med 397 förskolepersonal i Malmö

Vid mina besök på förskolorna följdes föreläsningen av en diskussion. Jag har nedan försökt sammanfatta de viktigaste och mest diskuterade ämnena.

Diskussioner som leder till ett gemensamt förhållningssätt i personalgruppen minskar osäkerheten i bemötandet av barns sexuella utlevelser och i bemötandet av frågor med sexuellt innehåll.

#Personal inom förskolan är osäkra i sitt förhållningssätt till barns sexualitet av många anledningar, de mest diskuterade redovisas härmed:

1. – Pedofildebatten. Man är rädd att föräldrar ska bli misstänksamma om barnen är nakna utan speciell anledning. Pedofildebatten har också gjort att färre män arbetar på förskolor.

2. – Besparingar. Är något som gjort förskolearbetet till något av ett lågstatusyrke. På 70 och 80 – talen var det personaltätare på förskolor och man hade större och bättre lokaler. Mer tid och plats för pedagogisk lek med barnen. Besparingar riskerar att göra arbetet som förskollärare och barnskötare till en stressig och rutinmässig tillsyn.

3. – Säkerhet i yrkesrollen. Inom förskolan tycks man ha ett kollektivt dåligt självförtroende i sin yrkesroll. Trots att förskolepersonalen ofta har lång erfarenhet vad som är barns behov och att förskolläraryrket är en högskoleutbildning, ser det generellt ut som att förskolepersonalen ofta, (på ett ängsligt sätt) rättar sig efter vad föräldrar tycker. Förskolan ska enligt läroplanen samarbeta med föräldrar men de ska inte styras i sitt arbete av föräldrars många olika åsikter. De ska först och främst utgå från barns behov.

Förskolepersonalen känner sig osäkra när föräldrars olika uppfattningar skiljer sig från deras egna uppfattningar om till exempel nakenhet och sexuella lekar. Man är rädd att verka oförstående inför olika levnadssätt, men denna rädsla resulterar ofta i att man inte till exempel vågar fråga varför ett barn inte får ta av sig kläderna. Vill man förändra detta ska man klargöra sina egna förhållningssätt till sexualitet, då blir det lättare att arbeta mot ett gemensamt mål.

Så gott som all personal inom förskolan tycker att det är viktigt att benämna flickors kön.

Argumenten är att flickors kön ska existera i lika hög grad som pojkars och att flickor även som sexuella individer måste bekräftas. En av svårigheterna med att benämna flickors kön ligger i att vuxna kvinnor inte heller har ett etablerat ord för könet eftersom kvinnors sexualitet fortfarande är väldigt tabubelagd.

Det finns inget alls eller väldigt lite utbildning kring barns sexualitet på förskolepersonalens utbildningar. Varje pedagogs förhållningssätt vilar på den egna personens uppfattning. Förhållningssättet till barns sexualitet skiljer sig därför väldigt mellan olika personer, avdelningar och förskolor. Lärdom och diskussioner om barns sexualitet behövs på förskolepersonalens utbildningar. Dels för att förskolepersonalen ska känna sig säkra och vara eniga i sitt förhållningssätt. Dels för att barnen inte ska vara i händerna på varje vuxens egen uppfattning om barns sexualitet och sexualitet överhuvudtaget.

Små grupper är att föredra i diskussioner kring barns sexualitet. Eftersom ämnet berör var och en personligen blir samtalen öppnare och mer givande i mindre grupper.

Det behövs en initierad diskussionsledare när barns sexualitet ska diskuteras. Det har vid diskussionstillfällena visat sig att risken för att man glider över till ett annat ämne är stor om en grupp lämnas utan drivande ledning. Sexualitet är fortfarande ett tabubelagt ämne.

3. Metod

Malmö har tio stadsdelar. I sex av dessa har alla skolledare för kommunala - och föreståndare för privata - förskolor kontaktats med en förfrågan (per mail och telefon) om de var intresserade av att ha en kväll (två till tre timmar), en hel eller halvdag med film, föredrag och diskussioner om barns sexualitet. I en av stadsdelarna ringde jag och påminde flera gånger vilket resulterade i att alla förskolor, utom en, tacktes in. Även i de övriga fem stadsdelarna påmindes alla minst en gång, men fick sen höra av sig i mån av intresse. Sammanlagt har dessa stadsdelar (jan-2001) 134 förskolor varav 53 har besökts. I texten kallar jag dessa besök med filmvisning ("Barns sexualitet" – 2001, Pedagogisk Forum, Oslo), föredrag och diskussion för "diskussionstillfälle".

Bortsett från en heldag (med forumspel på eftermiddagen) på en förskola och två halvdagar på två förskolor, har alla förskolor haft diskussionstillfällena på kvällskonferenstid. 53 förskolor har besökts och förutom dem en avdelning med öppen förskola, två med språkförskola- avdelningar samt fyra förskoleklasser. Fem språkförskolor och en förskoleklass är inkluderat i de 53 förskolorna. Sammanlagt har jag träffat 463 personal inom förskolan.

Jag har också haft två diskussionstillfällen i föräldragrupper och ett på Skanstulls BVC i Stockholm (för att se om personalen på barnvårdscentraler är ytterligare en målgrupp).

Filmen som visats vid diskussionstillfällena är gjord i Norge. Den handlar om hur man som vuxen kan förhålla sig till barns sexualitet. Efter två månaders i arbete i personalgrupperna i förskolan förstod jag att det var ohållbart att använda en film på norska eftersom många inte förstod språket. Mycket tid lades ner på att översätta filmen, den översatta filmen blev färdigt först i juni – 02 och var väl värd besväret. Under året 2003 kommer filmen att distribueras på svenska av "Filmcentrum".

4. Enkäter

I ansökan angavs en attitydförändringsmätning enligt Likterskalan som utvärderingsmetod. Eftersom möjlighet att ha diskussionsmöten på förskolorna öppnade sig redan i början av projektet ändrades utvärderingsmetoden. Att utforma ett attitydmätningensformulär där varje fråga formuleras på flera olika sätt tar mycket tid i anspråk därför beslöt jag att göra en enklare enkät med direkta frågor. Redovisningen av enkäterna består av en jämförelse av enkätsvaren innan och efter diskussionstillfället.

Den första enkäten skickades ut och förmedlades via skolledarna till förskolepersonalen någon vecka före diskussionstillfället. Vid mötet samlades ifyllda enkäter in. Den andra enkäten skickades ut tre månader senare tillsammans med frankerat returkanvert. De personalgrupper som hade diskussionstillfällena sent i projektets tidsram fick fylla i enkät nummer två mellan en och två månader efter mötet. Enkät ett och två var likadana.

Enkäterna har, förutom som utvärderingsmetod haft ett värde som tankeväckare före och efter diskussionstillfällena. De som svarat på enkäten har varit tvungna ta ställning och därmed tänka efter ordentligt. Många har sagt att enkäten var svår att fylla i på grund av att man aldrig tänkt igenom dessa frågor förut.

Bortfall i enkäter

Den första enkäten fylldes i på 49 förskolor av 397 personer. Fyra förskolor (av de 53 jag besökt) är inte med i enkätundersökningen. Två av dem för att de var försöksgrupper som hjälpte till att utforma enkäten i början av projektet.

På den tredje förskolan hade man glömt enkäterna hemma och på den fjärde förskolan hade personalen unisont vägrat fylla i enkäten – de tyckte att den var för provocerande.

Första enkäten

Bortfall totalt i den första enkäten var 66 personer (14 %) som trots närvaro vid diskussionstillfällena inte lämnat in enkäten. Omkring hälften hade skäl som till exempel:

att de jobbade med multihandikappade barn,

att de inte förstod att de skulle fylla i (delvis pga. otillräckligt språk),

att de jobbade i köket (på vissa förskolor fyllde dock kökspersonalen i enkäten) eller

att de jobbade i förskoleklass och inte trott att de skulle fylla i.

40 personer fyllde inte i enkäten för att de tyckte att frågorna var ovidkommande, provocerande eller kände sig osäkra. De som inte fyllde i första enkäten erbjöds inte att fylla i den andra.

Andra enkäten

196 personer (49 %) på 35 förskolor fyllde i andra enkäten, som var en uppföljning av den första. Bortfall i andra enkäten var 201 personer av 397 möjliga, dvs. ungefär hälften. 35 (av 49) förskolor har lämnat in både första och andra enkäten. På dessa 35 förskolor var det 306 personer som lämnade in den första enkäten och 196 personer som lämnade in den andra. Ett bortfall på cirka en tredjedel. Förklaringar som framkommit vid förfrågan om detta bortfall har varit att väldigt många ur personalen slutat (vissa förskolor har mycket stor omsättning av personal, av olika anledningar).

14 förskolor har inte lämnat in den andra enkäten, på dessa 14 förskolor hade sammanlagt 82 personer lämnat in första enkäten. Dessa 14 förskolor som inte skickat in enkätsvaren fick en påminnelse per telefon. På en av dessa sa man att man inte kände sig berörd av enkäten eftersom man hade så många invandrarbarn, det var anledningen till att man inte skickat in svaren. De övriga 13 har ursäktat sig genom att hävda att förseningen berott på

att man har haft det stressigt

att man har haft för lite personal

att man inte har fått andra enkäten av sin chef

att man flyttat, med mera.

Fyra av de 13 förskolorna skickade in sina svar för sent för att kunna vara med i sammanräkningen. De resterande 9 skickade aldrig in sina svar.

Med dessa förklaringar som grund utgår jag ifrån att de 196 personer som svarat på enkät två även är representativa för dem som inte svarat.

5. Sammanställning av enkäter och diskussioner i personalgrupper i förskolan

I början av enkäten finns följande text: ”Barns sexualitet definieras här på följande vis: Lekar där barnen tittar på varandras kön, undersöker varandra nakna. Prat om sina och andras kön. Lekar och prat i samband med toalettbesök. Onani.

Doktorslekar betyder här att man även undersöker/pratar om varandras kön

Exempel på problem kan vara när barn tvingar varandra till saker som att klä av sig, när föräldrar inte tycker att deras barn ska vara naket el. dyl.

Du ska svara utifrån den personalgrupp du befinner dig i just nu”

En del av frågorna i enkäten var formulerade så att de kunde missuppfattas och därför redovisas de inte. Flera frågor handlade om ungefär samma sak och svaren i dem blev likande andra svar. I en del svar blev resultaten inte rättvisa eftersom man skulle svara utifrån den personalgrupp man befann sig i just nu. Många förskolepersonal hade relevanta upplevelser från flera andra arbetsplatser före den nuvarande. Det fanns 33 frågor i enkäterna (se bil.4), av dessa redovisar jag 14 med tabeller och kommentarer. Ytterligare tre frågor redovisas endast med kommentarer.

Enkät 1 besvarades av 397 personer på 49 olika förskolor och enkät 2 av 196 personer på

35 olika förskolor (om bortfall – se ovan). Första enkäten fylldes i före diskussionstillfället och andra en till tre månader efter.

A. Uppmuntrar nakenhet

Jag gjorde det första påståendet för att ta reda på om nakenhet uppmuntras och för att försöka få reda på vad man hade för inställning till det.

Fråga 1: Vi på vår avdelning uppmuntrar nakenhet	Enkät – 1	Enkät – 2
Håller med helt eller till stor del	17 %	34 %
Håller med till liten del	31 %	27 %
Vet ej	11 %	10 %
Håller inte med	39 %	29 %
Ej svar	2 %	0 %

tabell 1

Håller med helt eller till stor del har ökat med 17 % (från 17 till 34 %) från första till andra enkäten på frågan om man uppmuntrar nakenhet på sin förskoleavdelning. Håller inte med har minskat med 10 % i andra enkäten (från 39 till 29 %). Sammanlagt är 61 % helt, till stor eller till liten del positivt inställda till barns nakenhet efter diskussionstillfället, mot 48 % innan. Sammanställningen visar klart att fler förskolepersonal uppmuntrar till nakenhet efter diskussionstillfället än före.

Kommentar: I diskussionerna på förskolorna framkom att många hade uppfattningen att ordet ”uppmuntra” lät fel. Man tyckte att nakenhet passade sig när det var ”naturligt”, till exempel vid bad. Detta ledde till diskussioner om att människor har

olika uppfattning om vad som är ”naturligt”: Är till exempel fingerfärgsmålning i naket tillstånd uppmuntran till nakenhet? Vill vi i så fall uppmuntra till nakenhet? Kan vi stå för det inför föräldrar? Är det bra i sig att vara naken och leder det i så fall till fler sexuella lekar? Kan vi hantera det?

Diskussionerna har också handlat om hur ideologin kring nakenhet inom förskolan ändrat sig. Förskolepersonal har berättat att man på 70 och 80-talet skulle låta barn vara nakna så mycket så möjligt, nu är det inte alls så. Man tror att det till stor del beror på pedofildebatten att nakenhet blivit mer tabu, samtidigt som inställningen till sexualitet ändrat sig i hela samhället.

Vad det innebär att vara naken är också en kulturell fråga. Hur mycket nakenhet hör ihop med sexualitet är olika i olika kulturer, grupper och familjer. Att till exempel var nakna tillsammans vid bad uppfattas av vissa som sexuellt laddat och av andra som icke-sexuellt laddat.

B. Gemensamt förhållningssätt till nakenhet

Fråga 9: Vi på vår avdelning har ett gemensamt förhållningssätt till nakenhet.	Enkät -1	Enkät - 2
Håller med helt eller till stor del	56 %	68 %
Håller med till liten del	11 %	15 %
Vet ej	22 %	9 %
Håller inte med	8 %	8 %
Ej svar	3 %	0 %

tabell 2

På frågan om man har ett gemensamt förhållningssätt till nakenhet på avdelningen har - Håller med helt eller till stor del - har ökat från 56 % på första enkäten till 68 % på andra. En ökning med 12 %. - Vet ej - har minskat från 22 % före diskussionstillfället till 9 % efter.

Kommentar: I första enkäten är det 56 % som håller med helt eller till stor del om att man på avdelningen har ett gemensamt förhållningssätt till nakenhet. Vid mer ingående samtal vid diskussionsträffarna visade det sig att ett gemensamt förhållningssätt inte behöver grunda sig på en gemensam uppfattning. Ofta tror man att alla tycker lika bara för att en aktivitet sker på ett visst sätt. Till exempel kan det vara så att barnen på avdelningen alltid har vattenlek med underkläderna på. För någon personal kan det bero på att man tror att föräldrarna vill ha det så och man låter det pågå fast man själv tycker att barn bör bada nakna. För en annan personal kan det bero på att man tycker att det är självklart att dölja underlivet när man badar. Förhållningssättet är likadant men anledningen till att man förhåller sig just så kan vara olika. Till största del betyder dock ”gemensamt förhållningssätt” för personalen att man har en gemensam ganska positiv syn på nakenhet (se förra frågan). För vissa med tillägget ”när det är naturligt”. Det är sällsynt att man bara låter barnen vara nakna för att det är skönt eller för att man vill uppmuntra dem till att titta och undersöka kroppar.

Man behöver ha en anledning (oftast bad) för att vara naken. Många säger att de är rädda för detta med nakenhet för att man fått barn och föräldrar olika kulturer till sin förskola. En del pedagoger har berättat om föräldrar som sagt åt personalen att deras barn inte får kläs av eller bytas på i andra barns närvaro. Det är sällsynt att personalen vågat ifrågasätta *varför* barnet inte får kläs av. Man är rädd att framstå som ”en som inte har förståelse för andra kulturer”. Ibland hör man inte heller efter vad föräldrarna tycker, man utgår ifrån att de har en restriktiv hållning till nakenhet. Att komma fram till en kompromiss som är acceptabel, sett ur barnets perspektiv, är viktigt i den här frågan. Men det kan aldrig göras om man inte vågar diskutera det med föräldrar. Under diskussionerna har personalen själv ställt sig frågan vad de själv egentligen skulle tycka om att barnen ”sprang nakna hur som helst”. Man har också frågat sig om det kan vara så att man använder föräldrarnas åsikter som alibi för sina egna.

En viktig fråga är att klargöra inom personalgruppen är ifall det finns något i att vara naken som är bra för barnen och deras utveckling. Har man sina motiv klart för sig är det också lättare att förklara sin inställning för föräldrar och andra. ”Är att vara naken bra för barn” hade varit en bra följdfråga här). Endast en förskola av de 53 jag besökt hade ett uttalat nakenförbud, men i praktiken är det c:a hälften av förskolorna som inte tillåter nakenhet annat än i samband med ombyte.

C. Onani

Här nedan visas fyra frågeredovisningar om onani. Så gott som alla som arbetar inom förskolan har mött barn som onanerar på middagsvilan, med fingrar, gnidande på mjukisdjur eller något annat. Orgasmer hos barn kommer olika tidigt i livet. En del barn onanerar andra barn gör det inte men de allra flesta rör sina kön för sexuell stimulering emellanåt.

Ordet onani är för många ett vuxet ord, men faktum är att ord betyder det vi vill att de ska betyda. Onani i sig själv är tabubelagt. Det finns inga barn-ord för vare sig onani eller sexuell upphetsning. ”Att mysa” har föreslagits som barn-ord för onani, men det ordet skulle bringa stor förvirring bland barn eftersom man ofta har mys med både föräldrar och andra vuxna.

Denna fråga handlar om vad den enskilde personalen har för åsikt om barns onani.

Fråga 32: jag tycker att onani i barndomen är normalt.	Enkät -1	Enkät - 2
Håller med helt eller till stor del	70 %	77 %
Håller med till liten del	12 %	8 %
Vet ej	11 %	10 %
Håller inte med	5 %	4 %
Inget svar	2 %	1 %

tabell 3

På frågan om onani i barndomen är normalt kan man inte se stora skillnader mellan enkät ett och två. Håller med helt eller till stor del har ökat från 70 till 77 % från

första till andra enkäten. Håller med till liten del har minskat från 12 till 8 % från första enkäten till andra.

Kommentar: Kort sagt tycker de allra flesta att onani i barn domän är normalt. Det stämmer med intrycken från diskussionstillfällena med förskolepersonalen.

D. Tillåter Onani

Denna fråga handlar inte om vad den enskilde personen tycker utan om till vilken grad onani tillåts på den avdelning man arbetar.

Fråga 2: Vi på vår avdelning tillåter onani	Enkät -1	Enkät – 2
Håller med helt eller till stor del	25 %	51%
Håller med till liten del	23 %	26 %
Vet ej	25 %	10 %
Håller inte med	24 %	13 %
Ej svar	3 %	0 %

tabell 4

På frågan om man tillåter onani på sin förskoleavdelning har - Håller med helt eller till stor del- ökat med 25 % (från 25 till 51 %) från första till andra enkäten. - Håller inte med, - Vet ej och – Ej svar har sammanlagt minskat med 29 % (från 52 till 23 %) efter diskussionstillfället.

Förändringen från första enkäten till andra tycks bero på att man nu, sedan diskussionstillfället, har klarare för sig vad man själv och vad kollegerna tycker ska tillåtas på avdelningen. Man har i högre grad skaffat sig ett gemensamt förhållningssätt, vilket också nästa tabell visar.

På föregående fråga kan man se att 70 % (enkät1) respektive 77 % (enkät 2) tycker att onani i barndomen är normalt. Det finns således en skillnad i vad man tillåter på avdelningen och vad man tycker är ”normalt”. 77 % (enkät 2) håller med helt eller till stor del om att onani i barndomen är normalt men bara 51 % (enkät 2) tillåter det helt eller till stor del på förskolan.

Kommentar: Vid diskussionstillfällena har det framkommit att skillnaden mellan vad man tycker och vad man tillåter på förskolan mest beror på att man inte pratar med varandra om saken, att man inte vet vad de andra tycker.

Skillnaden kan till viss del också bero på ordvalet ”Tillåter”. Det ordet har av vissa uppfattats som ”att uppmuntra”. Skillnaden kan också bestå i att många tycker att onani är privat och bör ske i hemmet. Diskussioner kring olikheten i vad som är privat för vuxna och barn fördes vid diskussionstillfällena. Hur pass mycket är förskolan är en offentlig plats, alternativt ett andra hem, för ett barn?

Jag har bara träffat på två förskolepersonal som faktiskt avbryter ett barns guppan- de på gosedjuret vid middagsvilan, ingen av dem gjorde det på något bryskt vis. Att smeka sin snippa eller snopp under vilan verkar vara ett accepterat beteende. Det är

dock väldigt få personer som arbetar inom förskolan kan tänka sig att bekräfta barnet (till exempel titta på det och le) i dess onani.

E. Gemensamt förhållningssätt till onani

En följdfråga till förra frågan. Svaren på den här frågan visar inte vad den enskilde förskolepersonalen tycker om barns onani utan om man har ett gemensamt förhållningssätt på avdelningen, till det.

Fråga 11: Vi på vår avdelning har ett gemensamt förhållningssätt avseende onani	Enkät -1	Enkät - 2
Håller med helt eller till stor del	34 %	57 %
Håller med till liten del	8 %	11 %
Vet ej	38 %	22 %
Håller inte med	17 %	9 %
Ej svar	3 %	1 %

tabell 5

Här kan vi se att – Håller med helt och till stor del - har ökat med 23 % (från 34 till 57 %) från första enkäten till andra, på frågan om man har ett gemensamt förhållningssätt på avdelningen, avseende onani.

På första enkäten, innan diskussionstillfället var det sammanlagt 58 % som svarat – Vet ej,

- Håller inte med och - Ej svar medan bara 32 % svarat så i andra enkäten efter diskussions – tillfället, en markant minskning med 26 %. Totalt sett en rejäl ökning på de grupper som har skapat ett gemensamt förhållningssätt till onani

Kommentar: Diskussioner som leder till ett gemensamt förhållningssätt i personalgruppen minskar osäkerheten i bemötandet av barns onani.

Ofta tror förskolepersonalen att kollegerna tycker detsamma som dem själva i sammanhangen kring barns sexualitet. Det har varit en viktig del av diskussionerna att klargöra att vi tycker och känner olika angående sexualitet. Ofta beror det på hur vi förhåller oss till vår egen sexualitet. De flesta som jobbar inom förskolan tycker att det är viktigt att ha ett gemensamt förhållningssätt så att barnen inte är i händerna på vars och ens personliga uppfattningar. Argument mot att ha ett gemensamt förhållningssätt har också uttalats i diskussionerna med förskolepersonal. Några har tyckt att barn måste vänja sig vid att vuxna tycker olika om vissa saker.

Av flera förskolepersonal har jag fått höra önskemål om att det skulle skrivas in i läroplanen att förskolan ska ge barn en positiv bild av sexualiteten och den egna lusten.

F. Pratad om onani

”Utan att ett problem varit inblandat” finns med i frågan - om man pratar med varandra om barns onani - för att utesluta de samtal man haft om så kallad tvångsmässig onani (som är ett relativt vanligt sätt för barn att lindra oro). Min tanke var att se om man i sin nuvarande personalgrupp har pratat med varandra om barns onani.

Fråga 7: Vi på vår avdelning har någon gång pratat om barns onani utan att ett problem varit inblandat.	Enkät -1	Enkät - 2
Håller med helt eller till stor del	28 %	53 %
Håller med till liten del	16 %	21 %
Vet ej	14 %	9 %
Håller inte med	39 %	16 %
Inget svar	3 %	1 %

tabell 6

I andra enkäten som fyllts i efter diskussionstillfället har andelen som - Håller med helt eller - till stor del om att man någon gång, i nuvarande personalgrupp, pratat om barns onani utan att ett problem varit inblandat ökat med 25 % (från 28 till 53 %). - Vet ej, - Håller inte med och - Inget svar har minskat med 30 % (från 56 till 26 %), en markant minskning.

Kommentar: Mer eller mindre tvångsmässig onani hos barn är ett problem många personal inom förskolan upplevt. Det är inte lika svårt att prata om just för att det är ett problem. Lustfylld onani är svårare att prata om och att förhålla sig till. Den stora ökningen efter diskussionstillfället visar dock att man kan prata om lustfylld onani hos barn bara isen bryts.

G. Sexuella lekar normalt

Här nedan följer fyra svarsredovisningar angående barns sexuella lekar. Sexuella lekar är ett samlingsbegrepp för lekar där man klär av sig, tittar eller känner på varandra. Det kan vara när barn leker doktor, när de går på toaletten ihop eller när de leker familj av något slag.

Lekarna handlar om att upptäcka, att njuta, att uppleva spänning och skratt. Sexuella lekar försiggår oftast när ingen vuxen ser på. Kanske det beror på att barn lärt sig av oss att det ska vara privat med sexuella lekar, kanske de känner att vuxna inte vill veta. Det verkar i alla fall vara så att barn behöver bli lämnade ifred när de leker sexuella lekar. Som i alla andra lekar behöver vuxna vara uppmärksamma på om något barn är med i leken mot sin vilja.

Den här frågan svarar på vad var och en i personalen tycker om lekar med sexuell innehåll.

Fråga 31: Jag tycker att barns lekar med sexuellt innehåll (T ex. undersöka varandra, gå på toaletten ihop, prata om könsorganen osv.) är normalt.	Enkät –1	Enkät – 2
Håller med helt eller till stor del	75 %	80 %
Håller med till liten del	12 %	9 %
Vet ej	5 %	4 %
Håller inte med	5 %	5 %
Inget svar	3 %	2 %

tabell 7

På frågan om man tycker att barns lekar med sexuellt innehåll är normalt finns det ingen stor skillnad mellan första och andra enkäten. Det är värt att notera att hela 80 % i andra enkäten håller med helt eller till stor del om att barns lekar med sexuellt innehåll är normalt. Läger man till–håller med till liten del (9 %) är man uppe i 89%.

Kommentar: Vid diskussionstillfällena framkom att för många av dem som svarat att de håller med helt eller till stor del om att barns lekar med sexuellt innehåll är normalt finns det gränser för vad de tycker att de kan tillåta. Gränserna är olika för olika personer men en gräns många håller med om är att man inte ska tillåta att barnen stoppar in saker i slidan eller stjärten. Ett intressant diskussionsämne som ofta gett till resultat att förskolepersonal- grupperna diskuterat om de är så positiva till barns sexualitet som de trott sig vara. Frågor som kom upp var: Är det egentligen farligt att stoppa in en penna i slidan? Vågar vi säga till barnen att deras lekar är bra och tillåtna men att de ska låta bli att stoppa in saker i varandras stjärter och slidor? Vad säger föräldrarna om vi så tydligt uppmuntrar till lekar med sexuellt inn

H. Tillåter sexuella lekar

Denna fråga handlar om hur man arbetar på sin avdelning och inte om vad den enskilde personen tycker.

Fråga 3: Vi på vår avdelning låter barnens lekar med sexuellt innehåll pågå (te x. doktorslekar, gå på toaletten ihop och stänga dörren, leka mamma, pappa, barn)	Enkät -1	Enkät – 2
Håller med helt eller till stor del	37 %	57 %
Håller med till liten del	27 %	24 %
Vet ej	11 %	7 %
Håller inte med	21 %	11 %
Inget svar	4 %	1 %

tabell 8

- Håller med helt eller - till stor del har ökat med 20 % (från 37 till 57 %) från första till andra enkäten, på frågan om man på avdelningen låter barnens lekar med sexuellt innehåll pågå. - Vet ej har minskat med 4 %. - Håller inte med har minskat med 10 % och Inget svar har minskat med 3 %. Sammanlagt en 17-procentig minskning (från 36 till 19 %) på dessa tre svarsalternativ. Vilket visar att förhållandevis många ändrat sig och numera i högre grad låter barns sexuella lekar pågå.

Kommentar: I exemplifieringen på lekar med sexuellt innehåll ingick inte exempel som: ”Klä av sig och leka naken i kuddrummet”. Troligen hade procenttalen på dem som är positiva till dessa lekar minskat då. Diskussionerna har visat att personalen tycker att det finns en skillnad i att ha sexuellt innehåll i en lek på toaletten jämfört med att bara leka naken för nakenhetens skull. Man värjer sig mot tydligt sexuella lekar.

I. Gemensamt förhållningssätt till sexuella lekar

Fråga 8: Vi på vår förskola har ett <u>gemensamt</u> förhållningssätt avseende lekar med sexuellt innehåll.	Enkät -1	Enkät - 2
Håller med helt eller till stor del	38 %	63 %
Håller med till liten del	11 %	13 %
Vet ej	31 %	16 %
Håller inte med	16 %	7 %
Inget svar	4 %	1 %

tabell 10

På första enkäten håller 38 % - med helt eller - till stor del om att man på förskolan har ett gemensamt förhållningssätt avseende lekar med sexuellt innehåll. På andra enkäten har det ökat till 63 %. En ökning med 25 % till att man efter diskussionstillfället pratat med varandra och skapat ett gemensamt förhållningssätt.

På andra enkäten, på föregående fråga, har 57 % svarat att man tillåter (helt eller till stor del) lekar med sexuellt innehåll (se förra tabellen, fråga H). En skillnad på 6 % framträder mellan att tillåta lekar med sexuellt innehåll och att ha ett gemensamt förhållningssätt till dessa. Dessa 6 % representerar förmodligen den del av förskolepersonalen som har ett gemensamt förhållningssätt där man *inte* tillåter lekar med sexuellt innehåll. 6 % är en siffra som stämmer väl med mitt intryck från diskussionstillfällena.

Kommentar: Till största del betyder ”gemensamt förhållningssätt” att man har ett gemensamt relativt tillåtande förhållningssätt till barns lekar med sexuellt innehåll. Det hade varit intressant att som följdfrågor tagit reda på exakt vad som är inom ramen för tillåtna sexuella lekar för varje förskolepersonal. Bara en liten grupp förskolepersonal har ett direkt icke tillåtande gemensamt förhållningssätt till barns lekar med sexuellt innehåll.

J. Uttryck för sexualitet vid toalettbesök

Förskolepersonal och andra som är tillsammans med barn i grupp vet att toaletten är en plats där barnen ofta leker sexuella lekar. Frågan är om man kan prata med varandra om ett gemensamt förhållningssätt dessa lekar.

Fråga 4: Vi på vår avdelning har pratat med varandra om barnens uttryck för sexualitet vid toalettbesök.	Enkät -1	Enkät - 2
Håller med helt eller till stor del	16 %	37 %
Håller med till liten del	16 %	27 %
Vet ej	19 %	16 %
Håller inte med	45 %	19 %
Inget svar	4 %	1 %

tabell 11

På frågan om man på förskoleavdelningen pratat med varandra om barnens uttryck för sexualitet vid toalettbesök har – Håller med helt eller till stor del – ökat med 21 % (från 16 till 37 %) från första till andra enkäten. Håller med till liten del har ökat med 11 % (från 16 till 27 %).

Sammanlagt visar det sig att 68 % i första enkäten inte pratat med varandra (Inget svar, Vet ej, Håller inte med) om barnens uttryck för sexualitet vid toalettbesök. I andra enkäten, efter diskussionstillfället hade det minskat till 36 %, en markant minskning med 32 %.

Kommentar: Vinsten i att prata med varandra i en personalgrupp om barnens sexuella beteenden är att barnen inte behöver bli bemötta på olika sätt från personalen. De slipper bli osäkra på om deras beteenden är tillåtna eller inte. Ur personalens synvinkel slipper man känna sig osäker på vad man vågar tillåta barnen att göra.

K. Vet vad Kollegerna tycker

En fråga jag trodde skulle var lätt att analysera svaren på men det har visat sig vid diskussionstillfällena att man ofta bara tror sig veta vad de andra tycker.

Vi på vår avdelning vet vad kollegerna har För åsikter om barns sexualitet.	Enkät -1	Enkät – 2
Håller med helt eller till stor del	49 %	72 %
Håller med till liten del	13 %	13 %
Vet ej	21 %	11 %
Håller inte med	15 %	3 %
Inget svar	2 %	1 %

tabell 12

På frågan om man vet vad kollegerna har för åsikter om barns sexualitet har - håller med helt eller - till stor del ökat från 49 % i första enkäten till 72 % i andra. En ökning med 23 %.

Kommentar: Utifrån samtalen vid diskussionstillfällena tror jag att siffran 49 % är högre än den borde vara. Förskolepersonalen verkar på sexualitetens område ofta utgå ifrån att andra tycker som de själva tycker. Våldigt sällan har man verkligen pratat om barnens sexualitet.

K. Gemensamt ord för flickors kön

Svaren här säger ingenting om ifall den tillfrågade tycker att man ska ha ett ord eller inte, den svarar heller inte på om man har ett eget ord man använder. Den svarar bara på om man i personalen uttalat bestämt sig för att benämna flickors kön med ett gemensamt ord.

Fråga 15: Vi på vår avdelning har ett gemensamt ord för flickors kön.	Enkät -1	Enkät – 2
Håller med helt eller till stor del	21 %	50 %
Håller med till liten del	8 %	13 %
Vet ej	27 %	10 %
Håller inte med	42 %	27 %
Inget svar	0 %	2 %

tabell

14

På frågan om man har ett gemensamt ord för flickors kön ökade andelen – Håller med helt eller - till stor del med 29 % (från 21 till 50 %). En stor procentuell ökning som inger hopp om att det går att etablera ett ord för flickors kön.

Kommentar: Denna fråga har dryftats mycket vid diskussionstillfällena. Nästan all personal är överens om att ett ord behövs, som en hjälp på vägen till att flickors och kvinnors sexualitet bekräftas. Frågan är inte bara vilket ord utan också hur man ska

göra för att verkligen börja använda det. Det finns, både bland förskolepersonal som vill bekräfta barns sexualitet och bland dem som inte tycker att det är så viktigt, en sorts blyg motvilja till att faktiskt benämna det kvinnliga könet. Motståndet kommer förmodligen ur att kvinnor traditionellt inte ska ha en egen sexualitet. Förslag som att sätta en lapp på insidan av ytterdörren, med texten: ”Har du sagt snippa idag?” har kommit upp för att man vet med sig att det är svårt att stå fast vid att verkligen benämna flickors kön till vardags. Det finns förskolor där man använder lite olika ord t ex. Kissen, Fia eller Stjärt. Det viktiga är självklart att man har en benämning som är positiv, men det är också viktigt att etablera ett ord som alla barn kan få tillgång till. Ett ord som har lika positivt värde som snopp.

L. Gemensamt ord för pojkars kön

Svaren här säger ingenting om ifall den tillfrågade tycker att man ska ha ett ord eller inte, den svarar heller inte på om man har ett eget ord man använder. Den svarar bara på om man i personalen uttalat bestämt sig för att benämna pojkars kön med ett gemensamt ord.

Fråga 15: Vi på vår avdelning har ett gemensamt ord för pojkars kön.	Enkät -1	Enkät - 2
Håller med helt eller till stor del	58 %	77 %
Håller med till liten del	6 %	6 %
Vet ej	17 %	6 %
Håller inte med	17 %	10 %
Inget svar	1 %	1 %

tabell 15

På frågan om man på avdelningen har ett gemensamt ord för pojkars kön har – Håller med helt eller till stor del – ökat från 58 % till 77 % på den andra enkäten. En ökning med 19 % efter diskussionstillfället.

Kommentar: Vid diskussionstillfällena har inget annat ord än snopp föreslagits. Det har heller inte funnits någon förskolepersonal som sagt sig inte använda det ordet. Ändå har endast 58 % på första enkäten svarat att de har ett gemensamt ord för pojkars kön. Det kan bero på att man inte uttalat att just det ordet är gemensamt. Det är överraskande att c:a 20 % svarar att de inte har ett gemensamt ord för pojkars kön eftersom det vid diskussionerna verkar vara en större överensstämmelse kring ordet snopp. Även på frågorna om personal anser onani och sexuella lekar vara normalt finns det c:a 20 % som svarar – håller inte med, - vet ej eller – inget svar. Möjligen är det samma 20 %.

M. Könsneutralt

Tanken med denna fråga var till största del att väcka funderingar kring homosexualitet, både bland barn och föräldrar. Det var också viktigt att ta upp rädslan för homo-

sexualitet som kan uppstå hos föräldrar eller personal när barn leker sexuella lekar med någon av samma kön.

Fråga 20: Vi på vår avdelning pratar könsneutralt med barnen (T ex. Säg ”Om två människor blir förälskade”, istället för: ”Om en mamma/kvinna och en pappa/man blir förälskade”)	Enkät -1	Enkät – 2
Håller med helt eller till stor del	15 %	30 %
Håller med till liten del	15 %	17 %
Vet ej	31 %	31 %
Håller inte med	34 %	18 %
Inget svar	5 %	4 %

tabell 16

På frågan om man pratar könsneutralt med barnen har – håller med helt eller - till stor del ökat från 15 % före diskussionstillfället till 30 % efter diskussionstillfället. Det får sägas vara ett bra resultat med tanke på att frågan är svår och innebär ett nytt sätt att tänka för många.

Kommentar: Det är svårt att ändra ett så invant mönster som att uttrycka sig könsbestämt. I samhället är det alltid viktigt att könsbestämma så fort så möjligt. Förskolepersonal har bara sig själva som personer att gå till när de ska förhålla sig till barn som är eller blir homo-/bisexuella eller föräldrar som lever i ett homosexuellt förhållande. Inställningen generellt är att man aldrig skulle visa sina fördomar, ifall man hade några, om man fick ett homosexuellt föräldrapar till sin förskola.

Den aktuella frågan om homosexuellas rätt till prövning som adoptivföräldrar diskuterades också, mitt intryck är att många som jobbar inom förskolan är positiva till det.

Tankar om att bekräfta homosexualitet dels för barn som är eller blir homo-/bisexuella och dels för att förhindra homofobi väcktes under diskussionstillfällena.

N. Föräldrar

Fråga 23: Vi på vår avdelning har haft diskussioner med någon förälder om barns sexualitet.	Enkät -1	Enkät – 2
Håller med helt eller till stor del	22%	31 %
Håller med till liten del	8 %	14 %
Vet ej	17 %	14 %
Håller inte med	48 %	36 %
Inget svar	5 %	5 %

tabell 17

På frågan om man på avdelningen haft diskussioner med någon förälder om barns sexualitet höll 22 % - med helt eller - till stor del före diskussionstillfället och 31 % efter diskussionstillfället. En ökning med 9 %. - Håller med till liten del ökade med 6 % (från 8 till 14 %).

Kommentar: Ett av de allra största diskussionsämnena på förskolorna var förskolepersonalens förhållande till föräldrar. Det är inte bara på sexualitetens område som många av förskolans personal känner sig osäkra. I förskolans läroplan står att man ska ”i samarbete med föräldrar verka för att varje barn får möjlighet att utvecklas efter sina förutsättningar”. Detta samarbete kräver mycket av förskolans personal och är en del av det stora arbete de utför. Sexualiteten har en speciell plats i människans liv och det är ett speciellt känsligt område att prata med barnens föräldrar om. Mitt intryck efter diskussioner med föräldrar är att de i sin tur också tycker att det är svårt och genant att prata med förskolepersonalen om barnens sexualitet. Man kan till exempel vara rädd för att personalen ska tro att barnet är utsatt för övergrepp för att det onanerar. Den ömsesidiga osäkerheten skulle kunna minska avsevärt om båda parter vågade tala med varandra om barns sexualitet.

Det finns däremot många exempel på när personal inte kunnat nå fram till föräldrar med ett budskap, till exempel att det är normalt för barn att leka lekar med sexuellt innehåll. Många av förskolepersonalen som jag har träffat vågar i en sådan situation inte framhärda. Man böjer sig och rättar sig efter önskemål som tillexempel ”- Ni måste ta bort dörren till kuddrummet, det måste vara öppet där så att ni kan se till att mitt barn inte leker doktor med andra barn”. Eller – ”Mitt barn får inte vara med när ni badar”.

Personalen bör kunna möta föräldrarna med hållbara argument om varför vissa saker är viktiga för barns utveckling. Man måste exempelvis kunna förklara vad det kan leda till om man skambelägger ett barns onani. Förskolepersonalen behöver mer kunskap om barns sexualitet men i många fall är det inte kunskapen utan styrkan i yrkesrollen som saknas. Förutom kunskap behövs därmed också förstärkning yrkesrollen som varande experter på barns utveckling och behov. Ett citat från en förskollärare: ”Om en förälder ber oss att tvinga ett barn att äta upp säger vi till honom eller henne att vi inte gör så på vår förskola. Ber de oss däremot att övervaka ett barn så att det inte klär av sig går vi med på det utan att ifrågasätta”.

Här följer två rubriker utan svarsredovisningar i tabellform.

Svaren på dessa frågor i enkäten var svåranalyserade eftersom frågorna var oklart ställda. Kommentarer under följande rubriker är insamlade tankar och frågor från samtalen med en stor del av de c:a 400 förskolepersonal jag mött.

Öppenhet för barns sexualitet och deras frågor kring sexualitet

I enkäten frågades det om personalens öppenhet kring barns frågor med sexuellt innehåll och om öppenheten för barns sexualitet i klimatet på förskoleavdelningen. Det var få förskolepersonal som ansåg sig vara icke-öppna för barns frågor med sexuellt innehåll. Men när man vid diskussionstillfällena pratade mer ingående om saken var det många som visade stor osäkerhet i vad man skulle svara ett barn som till exempel frågade hur det kom in i sin mammas mage. Eller vid en fråga som: ”Vad betyder knulla”

Vid diskussionerna har personalen insett att det till exempel finns många olika sätt att förklara för ett barn hur barn blir till. Man kan berätta med olika öppenhetsgrad, med olika värderingar och man kan välja varifrån man börjar på historien om hur barn blir till.

Angående öppenheten för barns sexualitet visar svaren samma sak. Knappt någon anser att klimatet på avdelningen är icke-öppet för barns sexualitet, men vid diskussionstillfällena visar det sig var väldigt olika vad man tycker att öppenhet innebär. Exempelvis kan en person i personalgruppen som menar sig ha ett öppet förhållnings-sätt till barns sexualitet låta barnen i en lek klä av varandra i kuddrummet. För en annan i personalgruppen, som också anser sig vara öppen för barns sexualitet, kan en sådan lek framstå som vuxet sexuell och självklart tabubelagd.

Manlig personal

Sista frågan på enkäten löd: Jag tycker att det är viktigt med manlig personal inom förskolan. 90 % av de svarande höll med helt eller till stor del om detta påstående.

Frågan fanns med för att jag ville se vad förskolepersonalen tyckte och utifrån det inspireras till nya projektidéer.

Personalen inom förskolan har flera olika argument till varför det är bra med manlig personal, här följer några av dem:

Män behövs som manliga förebilder både för flickor och pojkar.

Män ska finnas i vardagen på förskolan för att spegla hur världen ser ut.

En arbetsplats fungerar bättre om den är könsblandad

Män som är duktiga med barn behövs inom förskolan precis som kvinnor som är duktiga med barn gör.

Förr, när vi hade fler män på vår förskola stödde sig kvinnlig personal på deras mer frimodiga inställning till barnens sexualitet.

Män gör annorlunda saker tillsammans med barnen och låter barnen göra saker utan att ta lika mycket hänsyn till föräldrars och andras åsikter, som kvinnor tar. De bryter också mot yrkets traditionella inriktning mot vård.

6. Artiklar i tidningar

- Debattartikel i tidningen Förskolan i Nr 1, 2002
- Artikel i Föräldrar och barn i Nr 1, 2003 (bil.3)
- Artikel i rfsu:s tidning "Ottar" i Nr 4, 2002 (bil.2)
- Tidningen Förskolan. Artikel i Nr 1, 2003 (bil.1)
- Snippa finns nu med i Svenska språknämndens nya-ord-bok-2003

7. Litteratur som inspirerat i projektet:

Barns seksualitet. Av Thore Langfeldt, Pedagogisk forum (Oslo) – 2000

Barns sexualitet, film, Filmcentrum – 2003 (www.filmcentrum.se)

Barnens kärleksliv" av Gertrude Aigner och Erik centerwall, Prisma/rfsu – 1983

Är det normalt eller...?" Red: IngBeth Larsson, Allmänna barnhuset – 1994

Children and sexuality" av IngBeth Larsson, Linkpings universitet – 2001

Understanding your child's sexual behavior" av Toni Cavanagh Johnson, New Harbinger. Publication, Inc. – 1999

Sexualized Children" av Eliana Gil och Toni Cavanagh Johnson
Launch Press - 1993

Childhood Sexuality, editors: Theo G.M. Sandfort och Jany Rademakers (samlade forskningsrapporter från Holland, Belgien och USA) The Haworth Press, Inc – 2000

Läroplan för förskolan, Lpfö 98. Utbildningsdepartementet.

Kärlek boken. Av Pernilla Stalfelt
Eriksson & Lingren – 2001

Lika som bär. Av Pernilla Stalfelt
Utbildningsförlaget - 1999

Filip frågar. Av Karin Levander och Gunilla Kvarnström
Verdandis barnböcker, Rabén & Sjögren - 1972

Per, Ida och Minimum. Av Grethe fagerström och Gunilla Hansson
Skolförlaget - 1977

Sex. Av Maj-Britt Bergstöm-Walan
Liber läromedel - 1976

Malins mamma gifter sig med Lisa. av Annette lundborg och Mimmi
Tollerup-Grkovic, Eriksson & Lindgren - 1999

Trollen på regnbågsbacken. Av Bodil sjöström och Åsa Öhrn
Atlas förlag - 1999

Allt du skulle vilja veta. Av Harris och Emberley
Alfabeta bokförlag – 1999

Naken om baken. Martin Olczak och Anna Sandler
Rabén & Sjögren – 2002

Den lilla drakflickan, (om sexuella övergrepp). Av Mikael Lundgren och Ulf
Gustavsson, Gotia –1991